

Anayasal Açıdan Heybeliada Ruhban Okulu

Prof. Dr. Hasan Tahsin Fendoğlu
Akademisyen

1. Giriş. Rum Patrikhanesi ve Heybeliada Ruhban Okulu, Türkiye'nin uzun süreden beri tartıştığı konular arasındadır. Dođu Blokunun çöküşü ve küreselleşme süreciyle birlikte dini değerlerin toplumlar nezdinde yükselişe geçmesi, dinin dünya siyasetinde öneminin artıp daha belirgin bir araç olarak kullanılması, Türkiye'de hem **Rum Patrikhanesi**'ni hem de **1971'de kapatılmış olan Heybeliada Ruhban Okulu**'nu gündeme taşımıştır.

Türkiye'nin özellikle 1990'lı yıllardan itibaren; Türkiye'nin **AB** üyesi olmak için çabalarını artırması, Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte **Rusya'nın Ortodoks dünyası ve kilise ile yakından ilgilenmeye başlaması**, **ABD**'nin Patrikhane ve onun bünyesindeki kurumlara eskisine oranla daha fazla ilgi duyması konunun stratejik öneminin artmasına, yol açmıştır.

Buna karşın AB'nin doğrudan bir koşul olmasa da, son yıllarda hemen her fırsatta telaffuz etmesi, **ilerleme raporlarında** yer vermesi, sorunun göz ardı edilemeyecek bir boyuta ulaştığının göstergesidir.

2. Tarihçe. Ortodoks din adamı yetiştirilmesi amacıyla ilk defa **1844 yılında, Patrik IV. Germanos'un destekleriyle Aya Triada Manastırı bünyesinde teoloji eğitimi veren Heybeliada Ruhban Okulu açılmıştır.** Okulun açıldığı yıllarda gerek İstanbul'da gerekse Osmanlı İmparatorluğu'nun sınırları içinde ve dışında yaşayan yüzbinlerce Ortodoks için iyi eğitim görmüş, dini vazifesini bilim ve teknolojiyle birleştirerek en iyi şekilde ifa edebilecek din adamlarına ihtiyaç duyulmaktaydı. Batı Kiliselerindeki reformlar ve kültürlü din adamları böyle bir okulun kurulmasını zorlamıştır. **Heybeliada Ruhban Okulu 1844 yılındaki açılışından 1971 yılındaki kapanışına kadar (127 yıl) Aya Triada Manastırı ile bütünleşmiştir. Öğrenciler zengin kütüphanesi ile görgü ve bilgilerini arttırarak, birkaç dil öğrenerek buradan mezun oluyordular.**

Heybeliada'daki Ruhban Okulu **Türkiye'deki Hristiyan Ortodokslar için dini lider yetiştiren en köklü okulu.** **Okul, 1971 yılına kadar 127 yılda tam 930 mezun vermiştir. Dünyadaki hemen hemen tüm metropolitler, başpiskoposlar, ilahiyat profesörleri, patrikler bu okuldan mezun olmuşlardır.**

Bütün özel okulları devlete bağlayan 1982 **Anayasasının 24. maddesi "din ve ahlak eğitimi devlet eliyle yapılır, özel okul açılmaz"** diyordu. **O dönemde patrikhanenin önünde 2 seçenek vardı. Ya Ruhban Okulu Türk üniversitelerden birine bağlanacak ya da okul kapatılacaktı. Patrikhane okulun kapatılmasını yeğledi.**

Türkiye de Ortodoks inanışına göre ilahiyat eğitimi yapan bir başka okulun olmaması patrikhaneyi düşündürüyordu. Ama Ortodoks Rumlar okulun açılmasını dört gözle bekliyorlar. **Zira Ruhban Okulu asıl olarak Fener Rum Patrikhanesine din adamı yetiştirmek için kurulmuştu.**

Ruhban ihtiyacının, Patrik Bartholomeos döneminde Patrikhane'nin artık en hayati sorunlarından biri haline gelmesiyle birlikte **Patrik, 4 Nisan 1996'da zamanın Başbakanı'na bir mektup yazarak,** Patrikhane'nin ruhban ihtiyacını dile getirmiş ve okulun açılmasını talep etmiştir. Uluslararası baskılar sonucunda okulun açılması konusunun, **Dışişleri Bakanlığı'nın "dış ilişkilerimiz açısından yararlı olur"** tavsiyesi üzerine MGK gündemine alındığı ve bir formül arandığı basında yer almıştır. Dönemin Cumhurbaşkanı tarafından okulun açılmasını "gizliden gizliye desteklediği" söylenmiştir. ABD'nin de Türkiye'deki genel yüksek öğretim düzenlemeleri kapsamındaki bütün okullar gibi kurallara bağlansa da, günlük işleyişinde gerekli serbestiye sahip bir Ruhban Okulu uygulamasından yana olduğu dile getirilmiştir.

Konu son birkaç yıldır AB'nin ilerleme raporlarına da girmeye başlamış; 1964'ten beri Rumca tedarikat yapılmayan Gökçeada'daki okul ve mülkiyet sorunları dile getirilmeye başlanmıştır. Bu durum, Patrikhane'yi bu gidişati önleme arayışlarına itmiş, Yunanistan'la çatışma pahasına da olsa, 1999'a kadar Yunanistan karşı olduğu halde Türkiye'nin AB üyeliğine adaylığını desteklemiştir. **Patrik, Türkiye AB üyesi olduğu takdirde, patrikhane cemaatinin yok olmasının önüne geçeceğini ummaktadır.**

3. Ekümeniklik Sıfatı. Patrikhane'nin ekümenikliği meselesi, Patrikhane ile ilgili yürütülen tüm tartışmalarda gündeme getirilmekte ve tarihsel gerçekler ile bağdaşmayan yorumlar eşliğinde kullanılmaktadır. Bu da, ekümeniklik meselesinin ayrıca ele alınmasını ve gerçek bağlamında açıklanmasını gerektirmektedir. **Patrikhane'nin ekümenikliği; Ortodoks kiliseler arasında koordinatörlük, diğer kiliselerle ilişkiyi yürüten merkez olma gibi işlevleri ifade eden, tarihsel ve onursal bir unvandır. Aynı zamanda fiilen, bağımsız Ortodoks kiliselerin egemenlik alanlarının dışında kalan bölgelerde, Patrikhane'nin ruhani yetki sahibi olmasıdır.** Bu tanımlardan anlaşılacağı gibi, Hristiyanlar arasında anlamı olan bir unvandır.

4. Ruhban Okulunun Tüzel Kişiliği. Türkiye Cumhuriyeti, hukuken Patrikhane'yi tanımlamamış, ona bir tüzel kişilik vermemiştir. Kuşkusuz bu tanımlamama bir siyasî tercihtir ve Cumhuriyet'in idarecilerince kaçınılması gereken, yok olması umulan bir yer olarak görülen Patrikhane'nin, muhtemelen hukukî bir güvenceye sahip olması istenmemiştir. **Patrikhane Lozan'ın 42. maddesinde sözü edilen bir dini kurumdur. Bu nedenle, Patrikhane AİHM'ye gittiği takdirde mahkemenin, tüzel kişiliği olduğunu kabul etmesi büyük bir olasılıktır.**

5. Mevcut Durum ve Gelişmeler. Ruhban Okulu açılınsa mı açılmasın mı tartışmaları kapatıldığı günden bugüne sürüyor ve okul her dönem Türkiye'nin ve Türk hükümetlerinin önüne tekrar çıkarılmaktadır. Önceleri sadece Yunan hükümetleri Türk başbakanlarından okulun açılmasını istiyorlardı ama zamanla ABD Başkanı'ndan AB yetkililerine kadar Türkiye'nin en üst düzey görüşmelerinde Ruhban Okulu da gündeme gelmeye başlamıştır. **Ak Parti Hükümeti patriğin bu isteğine olumlu baktıklarını açıklamıştır. Ancak, adımların karşılıklı atılması yani, Atina'daki Osmanlı döneminden kalma Mustafa Voyvoda Camiinin açılması talep edilmiş ve Batı Trakya'daki Türk azınlığın sorunlarına dikkat çekilmiştir.**

Heybeliada Ruhban Okulu'nun ya YÖK bünyesinde olması ya da MEB'e bağlı olması gerektiği dile getirilmektedir. Ancak, Patrik Bartholomeos, okulun YÖK bünyesine girerse meslek okuluna dönüşeceğini söyleyerek özerkliğini savunmaktadır.

Heybeliada Ruhban Okulu ile ilgili kafaları karıştıran önemli bir sorun da Okulun aslında bir üniversite değil lise dengi bir okul olduğu iddiasıdır. Nitekim bugüne kadar okul mezunlarının diplomalarında Ruhban Okulunun bir lise olduğunu gösterecek ibareler vardır. **Ayrıca okulun diplomalarını İstanbul milli eğitim müdürünün imzalaması da dikkat çekiyor, sayet üniversite diploması olsaydı MEB'in imzalaması gerekirdi. Yani eğer patrikhane lise değil bir okulsaydı daha basittir. Çünkü bu kez YÖK'e bağlanması gerekecektir, MEB'in okulun açılması için bir emir vermesi yeterli olacaktır. Eğer, Ruhban Okulu üniversite olarak kabul ediliyorsa, bu kez ya özerklik verilecek ya da okul YÖK'e bağlanacaktır.**

6. Ruhban Okuluna Siyasi Bakış. Konu ilk bakışta her ne kadar hukukî bir mesele olarak görülse de, tartışmalar ister istemez siyasi bir zemine kaymaktadır. Çünkü Türkiye'de son dönemlerde AB ile ilişkiler başta olmak üzere dış politikada yaşanan değişim, bu konuda gerekli hazırlığı yapmadığı anlaşılan Devlet kurumlarında bir takım sıkıntılar yaşanmasına ve farklı algılamaların yaşanmasına neden olmaktadır. **Özellikle de, dış politikadaki gelişmelerin halen Soğuk Savaş mantığı içerisinde değerlendirilmesi bu sorunların yaşanmasındaki en önemli etken olarak görülmektedir. Bu değerlendirme, Türkiye'nin dış politikadaki her gelişmeye ve soruna, tehdit algılaması çerçevesinde yaklaşmasına ve dışarıdan gelen her talebi Türkiye'nin bütünlüğüne hanel getirecek bir tehlike olarak görmesine neden olmaktadır.** Dolayısıyla bu Okulun açılmasına yönelik en basit talepler bile Türkiye'nin bölünmesine yönelik bir girişim ya da Ülkenin geleceğini tehlikeye düşürecek bir çaba olarak algılanmakta ve tamamıyla siyasî bir zeminde değerlendirilmektedir. Bu da, konunun esas bağlamında ele alınmasını engellemektedir.

Ruhban okulunun geleceği ile ilgili olarak kamuoyunda iki temel bakış açısı bulunmaktadır;

1- Birinci (Olumsuz) görüşe göre Ruhban Okulu, Patrikhane'nin hatta Megalo İdea'nın bir parçasıdır, bu nedenle Türkiye'den, Yunanistan'ın kendisine yönelik bu yayılmacı ideolojisini besleyecek din adamları yetiştirmesine izin vermesi beklenemez. Bu görüş taraftarlarınca kimi zaman konunun, Batı Trakya Türkleri'nin sorunlarını çözmek amacıyla, Yunanistan'la karşılıklılık ilkesi çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiği dile getirilmektedir. Bu konuda **laiklik vurgusu yapan çevrelerin başlıca kaygısı ise, Ruhban Okulu açılırsa bunun arkasından İslamî kesimin benzer nitelikte okullar açılmasını talep edebileceği ve bunun önünün alınamayarak laik sistemin bundan zarar göreceği şeklindeki kanaatidir.**

2- İkinci (Olumlu) bakış açısı ise, okulun açılabilmesini ve Patrikhane'ye yönelik engellemelerin ortadan kaldırılmasını savunmaktadır. **Bu ana görüş, kendi içerisinde üçe ayrılabilir:**

a) Konuya daha pragmatik açılardan yaklaşılmakta, okulun açılmasının yanı sıra Patrikhane'nin içeride ve dışarıda desteklenmesinin Türkiye'ye çeşitli yararlar getireceği, Ülkenin dış politikasını ve AB üyelik sürecini rahatlatacağı dile getirilmektedir.

b) Soruna daha ilkesel düzeyde, azınlık hakları, insan hakları, özgürlükler ve demokrasi gibi kavramlardan yola çıkılarak, hem Lozan hem de daha sonra imzalanan çok taraflı sözleşmeler gereği, gayrimüslimlerin zaten ruhban yetiştirme haklarının olduğu vurgulanmaktadır.

c) Osmanlı'daki Millet anlayışının etkisi altındaki görüş, iddiaların aksine İslam tarihi ve pratiğinden yola çıkarak, İslam'ın diğer dinlerin mensuplarının kendi dinlerinin gerektirdiği gibi yaşama hakkını tanımış olması tezinden hareket etmekte, Ruhban Okulunun açılmasının İslamî kesimlerin üzerinde var olduğu düşünülen kısıtlamaların kalkmasını kolaylaştıracağı ifade edilmektedir.

Alıntılar (İktibas) Konusunda Açıklamalar

Bu çalışmadan yapılacak alıntılarda (iktibaslarda) 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanununun 35'inci maddesinde öngörülen şu şartlara uyulmalıdır: **(1)** İktibas, bir eserin "bazı cümle ve fıkralarının" bir başka esere alınmasıyla sınırlı olmalıdır (m.35/1). **(2)** İktibas, maksadın haklı göstereceği bir nispet dâhilinde ve münderecatını aydınlatmak maksadıyla yapılmalıdır (m.35/3). **(3)** İktibas, belli olacak şekilde yapılmalıdır (m.35/5) [Bilimsel yazma kurallarına göre, aynen iktibasların tırnak içinde verilmesi ve iktibasın üç satırdan uzun olması durumunda iktibas edilen satırların girintili paragraf olarak dizilmesi gerekmektedir]. **(4)** İktibas ister aynen, ister mealen olsun, eserin ve eser sahibinin adı belirtilerek iktibasın kaynağı gösterilmelidir (m.35/5). **(5)** İktibas edilen kısım alındığı yer belirtilmelidir (m.35/5).

Ayrıca Yargıtay İçtihadı Birleştirme Genel Kurulununun 18 Şubat 1981 tarih ve E.1980/1, K.1981/2 sayılı İçtihadı Birleştirme Kararına göre kararına göre, "İktibas hususunda kullanılan eser sahibinin ve eserinin adı belirtilse bile eser sahibi, haksız rekabet hükümlerine dayanarak Borçlar Kanununun 49. maddesindeki koşulların gerçekleşmesi halinde manevi tazminat isteyebilir". Bu sayfaya izin almadan link verilebilir. Ancak, bu web sayfası, önceden izin alınmaksızın ne suretle olursa olsun, kopyalanamaz, çoğaltılamaz, tekrar yayınlanamaz, dağıtılamaz, başka intent sitelerine metin olarak konulamaz.

Yukarıdaki şartlara uygun olarak alıntı yapılırken bu çalışmaya şu şekilde atıf yapılması önerilir:

Fendoğlu Hasan T. "Anayasal Açıdan Heybeliada Ruhban Okulu"

<http://www.hasantahsinfendoğlu.com/>

<http://www.sde.org.tr/> (21.08.2010)